

CUPRINS

Mihai Trifoi, <i>Cuvânt introductiv</i>	7
Argument.....	10
Repere geografice și istorice	12
Băile Araciului, o renumită stațiune balneoclimaterică	15
Apa minerală naturală, o resursă binefăcătoare.....	35
Centrul de Patologie Neuro-Musculară „Dr. Horia Radu” din Vâlcele.....	41
Stațiunea Vâlcele și personalitățile românești de seamă care au poposit aici în secolele XIX-XX	44
Stațiunea Băile Vâlcele în așteptarea redescoperirii potențialului balnear	54
Traduceri din surse documentare.....	57
Bibliografie	76
Abstract	79
Ilustrații	81

Cuvânt introductiv

Situată între județele Covasna și Brașov, altădată un obiectiv turistic important în turismul balnear, datorat în primul rând efectului tămăduitor al apelor minerale din această zonă, așezarea Vâlcele, deși cunoscută încă de pe vremea romanilor, sub numele „Castrum aqua vivarum”, este pomenită în documentele vremii abia din anul 1773, într-un compendiu de ape minerale ale Europei, scris de Lucas Wagner, profesor la Universitatea din Viena, iar în 1861 revista *L'Illustration*, recomanda Vâlcele ca una dintre cele mai bune stațiuni balneare din Europa, ce rivaliza la acea vreme cu celebra Karlovy Vary ș.a. (sursa *Aquasic*). Se spune că au venit aici pentru a-și trata bolile nu doar oameni simpli, ci și celebrități și capete încoronate. Realitatea tristă este că, după o oarecare ascensiune, odată cu schimbarea de regim din 1989 acest loc binefăcător sănătății a început să decadă, mai ales din lipsa investițiilor în acest sector, încât strălucirea de altădată a stațiunii se stinge încet-încet.

Fiind aproape de orașele Sfântu Gheorghe și Brașov, localitatea Vâlcele oferă vizitatorilor accesul facil la diverse alte obiective turistice din zonă.

Prezentul album foto este întocmit de un tânăr cercetător independent, Cătălin Vlădărean, licențiat în Turism și asistent al etnografului local Nicolae Moldovan, care cunoscând foarte bine istoricul, împrejurimile și oamenii locului și impresionat fiind de starea actuală a acestei, altădată renumită stațiune, a preluat inițiativa de a promova Băile Vâlcele pe această cale și de a încuraja, astfel, turismul cultural și medicinal în regiune și, în general, în Transilvania. De altfel, el este

și autorul lucrării „Araci, repere monografice”, apărută în 2014 la Editura Eurocarpatica din Sf. Gheorghe.

Lucrarea de față, cu scop informativ și de promovare, țintește un public mai larg, dar mai ales, se adresează celor interesați de turismul balneo-climatoterapeutic, după cum mărturisește autorul: „Această carte-album foto este realizată în scop turistic, pentru toate vârstele, potențiali investitori, turiști, indiferent de naționalitate, deoarece imaginile vorbesc de la sine și doar o scurtă indicație le întregește aura lămuritoare”. Autorul dorește „să reactualizeze un adevăr istoric” prin „aducerea la lumina tiparului a mai multor documente din arhivele românești, maghiare și germane, austriece, precum și numeroase cărți poștale ilustrate alb-negru, color, gravuri și imagini” despre viața de altădată a oamenilor, respectiv arhitectură, modă, îmbrăcăminte și despre animația din stațiune. După câteva „repere istorice și geografice” sunt prezentate Băile Araciului, o legendă, topografia vilelor turistice, cu accent pe proprietățile curative ale apei minerale din Vâlcele, bogată în fier și magneziu, fiind foarte apreciată de locuitori și turiști și, după unii specialiști, printre cele mai valoroase din Europa. Sunt amintite și câteva dintre marile personalități care de-a lungul timpului au vizitat stațiunea, precum și unele relatări și impresii ale acestora.

În întocmirea lucrării sale, autorul Cătălin Vlădărean nu este stimulat doar de amintirea gloriei de altădată, ci și de dorința mărturisită a posibilei și doritei revitalizări a acestei frumoase stațiuni și a reînscrierii ei în circuitul turistic național și european, așa cum reiese din capitolul: „Stațiunea Băile Vâlcele, în așteptarea redescoperirii potențialului turistic”.

Gestul lăudabil al acestui „căutător de comori” ale pământului românesc și curajul de a le readuce la lumina cunoașterii merită

răsplătite cu aprecierea cititorilor, dar și a autorităților, care ar trebui să se implice cu un și mai mare interes în finanțarea unor proiecte menite a readuce la viață o „perlă” a turismului medical de odinioară, pentru a transforma Băile Vâlcele în „Karlovy Vary al României”, așa cum a fost cândva.

Mihai Trifoi

Repere geografice și istorice

Localitatea Vâlcele se află în județul Covasna, la 10 km de municipiul Sfântu Gheorghe, reședință de județ, la 3 km de satul Araci - unde se află Primăria comunei Vâlcele și la 30 de km de municipiul Brașov. Ascunsă între vâlcelele Munților Baraolt, localitatea este ferită de vânturile puternice și aparține geografic de Depresiunea Brașovului, având un climat subalpin cu inversiuni de temperatură, arborii predominantă fiind gorunii, fagii și carpenii.

Localitatea s-a format după a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, din teritoriul Araciului (aparținând boierului maghiar Beldy), aflat în partea stângă a pârâului, și din cel al Hăghigului (al nobilului Nemeș), din dreapta pârâului.

La mijlocul sec. al XIX-lea, localitatea Vâlcele a fost reședința Protopopiatului Hăghigului și Vâlcelelor, condus de către Protopopul Ioan Moga, reprezentant al românilor la Adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj, din 1848.

Localitatea face parte din așa-numita „Patrie a apelor minerale”, iar șoseaua principală ce străbate comuna este inclusă în proiectul de dezvoltare turistică denumit „Drumul apelor minerale”, fiind construit și un complex balnear cu dotări moderne. În limba engleză, denumirea stațiunii balneo-climaterice este „Valcele, spa and wellnes resort”; abrevierea s.p.a., provine din limba latină și înseamnă „Sanus per aquam”, adică sănătate prin intermediul apei.

Beneficiile terapeutice ale băilor au fost descrise și în cartea medicului brașovean Barbenius, „Chemische Untersuchung, einiger

merkwürdigen Gesund und Sauerbrunnen, des Szekler Stuhls Haromszek in Siebenbürgen” (Investigarea chimică a unor izvoare ciudat de sănătoase și acide ale scaunului secuiesc „Treiscaune” din Transilvania), editată în 1792, la Sibiu. La sfârșitul secolului al XIX-lea, la Vâlcele a avut loc Adunarea Generală a Despărțământului Treiscaune-Ciuc al ASTREI, al cărui președinte era profesorul brașovean Nicolae Bogdan, originar din Hăghig.

Atestări documentare

O descriere din anul 1796, nu menționează Vâlcele/Elopatak, ci „Izvoarele de la Arpătac”. Pârâul care străbate cele două localități forma hotarul dintre ele, iar localitatea era risipită în jurul izvoarelor renumite, fiind parte componentă a comunei Araci. În 1770, localitatea apare sub denumirea Elopatak (Wagner 290), 1770-1780 k. Nemes Ferencz – șeful scaunului Trei Scaune, proprietatea judeului regal; în anul 1804, Elepatak; pe la 1825, localitatea se numea Arpătacu Nou.

Localitatea Vâlcele este menționată, pentru prima dată, cu denumirea „Elepatacu”, lângă „Arpetacu” (denumiri maghiare romanizate), în harta realizată, în anul 1862, de Spiridon Fetti la Institutul Litografic FAR, Școala românească de la Sibiu, în cartea *Historia Transylvaniae* (editată de Institutul Cultural Român, București, 2018, în colaborare cu Academia Română).

În cadrul formațiunilor geologice și condițiilor de acumulare și de circulație a apelor vadoase, fac parte și zăcămintele exploatare de pe valea Oltului, la Vâlcele, Malnaș și Bodoc, care sunt zăcămintele acumulate în nivelele semipermeabile pe suprafețele de stratificație și fracturi tectonice ale formațiunilor de fliș.

Aliniamentul central (III) constituit și din ivirile de la Zălan-Bodoc, se manifestă de-a lungul Oltului și versanților acestuia, aici CO₂ adus la suprafață de fracturi de cuvertură dirijate aproximativ pe direcția vest-est, impregnează complexele acvifere din formațiunile vulcanogene-sedimentare, din cele cretacice și din depozitele luncii Oltului. Aliniamentul vestic (IV), înglobează izvoarele naturale din depresiunea Baraolt, care pe rama estică a depresiunii, include și zona Vâlcele, unde legarea acestor iviri de zonele tectonizate ale flișului apare evidentă mai ales la Vâlcele-Șugaș, unde izvoarele sunt situate pe anticlinalele Vâlcele și Șugaș, pe valea Vâlcele (Araci), aici apele se acumulează în profunzime și sunt impregnate cu CO₂. Apele carbogazoase cu concentrație de peste 2,5 grame pe litru au fost obținute numai prin foraje.

n. Ștefan Airinei, A. Pricăjan,

„Corelații între structura geologică profundă și aureola mofetică din județul Covasna cu privire la zonele de apariție a apelor minerale carbogazoase”, pag. 184-189, București

Băile Araciului, o renumită stațiune balneoclimaterică

Într-o broșură de popularizare a stațiunii Vâlcele, realizat de către direcțiunea Băilor, tradus din limba maghiară, este consemnat că „Borsecul este regele apelor minerale, iar **Vâlcele este regina stațiunilor balneare**”. Se mai menționează că localitatea este așezată în apropierea Valahiei, Moldovei și țării sașilor, fiind frecventată în special, de către pacienți români. A devenit cunoscută, în anul 1761, prin chimistul Kibedi Matyus Istvan, dar calitățile curative ale apei erau cunoscute cu mult timp înainte.

În 1761, apa minerală este redescoperită de către austriacul Lucas Wagner, care o considera, într-un studiu de specialitate publicat la acea vreme, una dintre cele mai valoroase ape minerale din Ardeal și din Europa. Doctorul Wagner a scris această primă lucrare, *Disertatio inauguralis medico-chimica de aquis medicalis Magni Principatus Transsylvaniae*, despre apele minerale din Ardeal.

Prima mențiune documentară despre localitatea Vâlcele datează din anul 1786, statistica menționând 17 familii. În laboratorul de cercetări al sanatoriului se derulau activități științifice recunoscute pe plan internațional. Existau și alte locații ca: biblioteca, cofetăria, clubul, terenuri de sport (Gheorghe Sârbu, Silviu Pop, *Ghidul turistic al județului Covasna*, Editura Sport-turism, București, 1977, p. 118).

În 1792, prof. dr. Barbenius Joseph, brașovean, descrie, în limba germană, calitățile curative ale apelor minerale de la Vâlcele (Arapatak).

Împăratul Franz Joseph I atribuie titlul de rege (regină) al stațiunilor balneare, Băilor Vâlcele!

Stațiunea este una din cele mai vechi din Ardeal și renumele ei este cunoscut din timpuri îndepărtate. Aerul ozonificat, este datorat brazilor falnici din stațiune. Băile calde, pe lângă abundența dioxidului de carbon, se pot prepara la cerere și cu sare, nămol sau rășini etc. Bogăția în acid carbonic a izvoarelor minerale dela Vâlcele, le permite să concureze cu apele din Pymont, Franzesbad (Luisa quelle) și Kissingen, prin conținutul lor în calciu și magneziu se aseamănă cu izvorul Rudolf din Marienbad, Wildungen din Germania și Saint Gabuier (Badort), Pougnes (St. Leiger) din Franța și cu Borsecul de la noi, iar prin cantitatea de fier conținut, egalează apele dela Spa (izv. Poubon), Schwalbach, Hamburg, Driburg, Kudowa, Forges-les-eaux, iar de la noi pe cele de la Vatra Dornei, Buziaș, Tușnad ș.a. Cantitățile apreciabile de bicarbonat de sodiu și magneziu, dau acestor ape, ușoare calități laxative, fără însă a slăbi funcțiunea tubului digestiv. Prin aceste proprietăți, efectele terapeutice se apropie de cele ale apei de la Carlsbad și Marienbad. Izvoarele minerale de la Vâlcele sunt și slab radioactive, 0.1-0.6 mc la litru (Dima).

(n. *România balneară și turistică*, pag. 145, de Emil Țeposu și Val. Pușcariu, ed. Cartea românească, București, 1932)

Spre sfârșitul sec. XIX, nu doar cărăușii, negustorii și haiducii străbăteau Valea Prahovei spre ținuturile Brașovului, ci și mulți boieri cu familiile lor, așa cum ne descrie Nestor Urechia în a sa carte „Drumul Brașovului”: „pe vremea verei, alte chervane transportau la Băile din Transilvania: Elo-patak (Băile Vâlcele de azi), Zaizon (Zizin), Tușnad, Borsek, o mare mulțime de orășeni, cari mergeau acolo

împreună cu întreaga lor casă, spre a-și restabili sănătatea, sau mai bine să petreacă”. Mulți dintre acești călători, înoptau și la dus și la întors, în chiliile Mănăstirii Sinaia, unde erau găzduiți și ospătați (sursa: www.sinaia.ro).

Broșura „Despre apele minerale de la Arpătac, Bodoc și Covasna”, din 1821, scrisă de medicul și omul de cultură dr. Vasile Popp, este considerată cea dintâi lucrare medicală în limba română apărută în „Curierul românesc”.

În 1842, cu ocazia vizitei cneazului sârb Miloš Obrenović, în calitate de pacient, Băile cunosc o nouă direcție de dezvoltare: s-au construit băi cu apă minerală carbogazoasă rece și căzi cu apă caldă și cel mai important, drept recompensă pentru însănătoșirea sa, a donat bani pentru construcția bisericii ortodoxe din piatră, care funcționează și în prezent, fiind unul din ctitorii sfântului lăcaș, alături de mai mulți boieri munteni și moldoveni.

George Barițiu, din Brașov, un pacient fidel al stațiunii balneare, scrie în „Istoria Transilvaniei...”, că făcuse cunoștință cu „graful” adică cu boierul Scarlat Rosetti – și el un fidel client al Băilor, în anul 1846, de când cumpăraseră la Vâlcele loc de casă parohială și de școală românească și îl invită pe Barițiu să-l ajute la transpunerea locului în proprietatea bisericii... .

Între numeroasele sale corespondențe cu importanți lideri români, găsim și în cartea *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IV, apărută la editura Minerva din București, în anul 1978, următoarea consemnare: încă din 1836, Cipariu și Bariț s-au întâlnit la Vâlcele cu alți români negustori din Brașov, cu care au purtat discuții interesante. Într-o altă scrisoare, dintre Cipariu și Bariț (p. 185), găsim o explicație în care se precizează că Băile de la Arpătac, de lângă Brașov, au fost un loc de întâlnire a fruntașilor naționali de pe cei doi versanți

ai Carpaților. În preajma revoluției, Băile de la Vâlcele au jucat pentru Transilvania, rolul Mânjinei din Moldova. Vizita lui Bălcescu din 1844, a fost una deosebit de importantă, deoarece acesta avea misiunea de a întări relațiile de colaborare conspirativă pan-românească cu Bariț și Partida din Transilvania. La 1862, doctorul Meyr Ignac, fost medic primar la Brașov, scrie monografia Băilor, în limba franceză, fiind prima de acest gen, cu titlul: „Traite des eaux minerales d Elopatak en Transilvanie”, par Dr. Ignace Meyr, Vienne 1862, Guillaume Braumuller, tradusă ulterior în limbile maghiară, română și germană (n. „Elopatak es videke, Otroban Nandor es Nagy Gusztav, 1875”, „Vâlcele și împrejurimile”).

În arhivele brașovene există o scrisoare în care Pop Vasile Ladislau îl roagă pe Iacob Mureșianu să-i expedieze „Gazeta” (de Transilvania) la Elopatak, unde va rămâne trei săptămâni pentru tratament, scrisoare datată la 20 august 1869.

În anul 1875, la Vâlcele a avut loc **„Congresul medicilor balneologi, al chimiștilor și al naturaliștilor”** din Imperiul Habsburgic, la care au participat aproximativ 60% din totalul medicilor de această specialitate, din Imperiu. Cu această ocazie, s-a realizat o medalie jubiliară, pentru a marca evenimentul, oferită tuturor participanților, o placă de marmură mare, aflată în prezent la subsolul Muzeului Secuiesc din Sfântu Gheorghe și s-au tipărit broșuri despre Băile Vâlcele.

În 1883, stațiunea a fost vizitată de către prințul Joseph al Austro-Ungariei iar fântâna, care era atunci în construcție, i-a luat numele, dar și de către multe alte mari personalități ale vremii, în special din Țara Românească, Moldova și din alte state europene. Stațiunea Băile Vâlcele era considerată una dintre cele mai frumoase din Transilvania.